

Универзитет у Београду, Филозофски факултет –
Одељење за социологију, Београд

DOI 10.5937/kultura1548165S

УДК 305-055.1

316.356.2

оригиналан научни рад

МАСКУЛИНИТЕТ И ОЧИНСТВО: ОПШТА СКИЦА ИДЕНТИТЕТА МУШКАРАЦА КАО ОЧЕВА

Сажетак: Аутор у раду поставља општи оквир социолошког проучавања идентитета очева. Имајући у виду да се у популарним дискурсима али и у стручној јавности све чешиће говори о кризи мушкости која са собом носи и преиспитивања и нове облике родитељских пракси мушкараца, питања очинства постала су посебно занимљива социолозима, психолозима, педагозима, социјалним радницима и другим стручњацима заинтересованим за породични живот. Мушки идентитет је у процесима који карактеришу касно модерно друштво вишеструко ревидиран и у међувремену је постао предмет посебног дела родних студија – студија маскулинитета. Улога оца је традиционално подразумевала заштитника и храниоца породице, као и везу са спољним светом у коме заступа интересе своје породичне групе и брани своју и част чланова породице. Док су процеси модернизације улогу оца као заступника пред другима сводили на симболичку репрезентацију или изједначавали са мајком у овој функцији, питање храниоца породице је и данас веома значајно. Иако је изједначавање мушкараца и жена у јавној сфери доводило постепено до мање асиметрије у приходима и веома значајног учешћа жена у кућном буџету, улога мушкараца као храниоца се и на нивоу идентитета и на нивоу реалних пракси спорије мења.

Кључне речи: очинство, родитељство, род, маскулинитет

Увод

Већ неко време се у популарним дискурсима али и у стручној јавности све чешће говори о *кризи мушкости* која са собом носи и преиспитивања и нове облике родитељских пракси мушкараца. Питања очинства постала су посебно занимљива социолозима, психолозима, педагозима, социјалним радницима и другим стручњацима заинтересованим за породични живот. Политичком еманципацијом и уласком жена на тржиште рада повећан је притисак на њихове супружнике да се у већој мери укључе у послове око домаћинства. Ова нова историјска ситуација је, између осталог, захтевала и ново преиспитивање родних идентитета. И док жене освајају оне сфере јавног и приватног живота које су традиционално припадале мушкарцима, мушкарци су се или грчевито држали својих традиционалних улога или су тражили нове начине да задрже родну хегемонију или су прихватили нову ситуацију и улазили у оне сфере које су традиционално сматране *женским*.

Идентитет очева традиционално је био укореењен у улози хранитеља породице.¹ У периоду модерне (и у социјализму), друштво је оцу гарантовало могућност да оствари улогу храниоца, и то преко високог степена запослености, сигурности посла, извесне фаворизације на тржишту рада и солидне социјалне заштите, односно преко доминације патријархалних вредности и пракси у јавној сфери, као и преко јасне поделе родитељских улога у приватној сфери. У периоду касне модерне и постсоцијалистичке трансформације ризици које са собом носи тржиште рада, опадање значаја државе благостања, политички захтеви демократског друштва и промене у вредностима доводе до помаљања извесне симетрије између мушкараца и жена у јавној сфери и јавља се потреба да се породични живот, односно улоге и односи између партнера/супружника и родитеља и деце стално преиспитују.

Новије анализе показују да у савременим друштвима улога оца као храниоца није увек лако остварива и додатно је доведена у питање већом родном симетријом у јавној сфери (економији, политици и др.).² Таква ситуација и даље подразумева да мушкарци као родитељи очекују да задрже улогу хранитеља, али им се истовремено отварају могућности

---

1 Томановић-Михајловић, С. (1997) *Детињство у Раковици. Свакодневни живот деце у радничкој породици*, Београд, ИСИ ФФ; Благојевић, М. (1997) *Родитељство и/или фертилитет*, Београд, ИСИФФ.

2 Gerson, K. The Social Construction of Fatherhood, in: *Contemporary Parenting*, ed. Arendell, T. (1997), USA: SAGE.

да потраже нова поља компетенције у којима ће моћи да се остваре. Тако се, поред идентитета оца као храниоца, развијају и други, попут „укљученог оца”, „брижног оца” и сл. Улоге храниоца и укљученог оца могу бити комплементарне, али, као и код мајки, и код очева ове улоге неретко долазе у сукоб. Сукоб се често истовремено одвија на два нивоа – између различитих улога самог мушкарца и између родитељских улога мајке и оца. Жеља мушкарца да се посвети деци и да буде у великој мери присутан у њиховим животима може бити значајно онемогућена уколико он мора да бира између зарађивања и родитељства. У друштвима попут Србије, у којима и сензибилитет према жени као мајци у пословној сфери нестаје, разумевање за родитељске обавезе мушкарца је још мање. Такав контекст намеће неретко изборе *или-или*, односно захтева пуну посвећеност послу, уз стављање родитељских обавеза и задовољстава на друго место.

Маскулинитет – идентитети мушкараца

Мушки идентитет је у наведеним процесима вишеструко ревидиран тако да је постао предмет посебног дела родних студија – *студија маскулинитета*. Под појмом *маскулинитета* подразумева се специфична родна ситуација мушкараца и идентитет који се развија на основу низа улога које мушкарци заузимају. Имајући у виду да не постоји један јединствен низ улога у којима се сви мушкарци налазе, као и да сами припадају различитим културним и друштвеним миљеима, пре свега се може говорити о *маскулинитетима*³, односно различитим обрасцима репрезентације, идентитетима и праксама мушкараца. Гатман (Gutmann) препознаје четири начина употребе овог појма у антропологији: 1) мушки идентитет, који се односи на све оно што мушкарци раде и мисле; 2) мушкост (*manhood*) – све оно што мушкарци раде и мисле да би се препознали и били препознати као мушкарци; 3) мужевност (*manliness*), односи се на постојање културне градиције мушкости, па су неки мушкарци „више мушкарци” од неких других према стандардима у одређеној култури/друштву, и 4) мушке улоге, које се формирају у односу на структурну опозицију – жене, тако да је маскулино све оно што није феминино.⁴

---

3 Brittan, A. (1989) *Masculinity and Power*, Basil Blackwell, Oxford, наведено према: White, R. N. (1994) About Fathers: Masculinity and the Social Construction of Fatherhood, *Journal of Sociology* No. 30, p. 120.

4 Gutmann, C. M. (1997) Trafficking in Men: The Anthropology of Masculinity, *Annual Review of Anthropology* Vol. 26, p. 386.

Конел⁵ (Connell) под маскулинитетом подразумева конфигурацију социјално конструисаних родних пракси. Маскулинитет упућује на мушко тело, али није детерминисан биологијом, желећи да истакне да тело није једноставно празна подлога око које се уписују значења, већ да представља извор симболизације која истовремено поставља одређене лимите значењима. С обзиром на најмање четири структуре односа које род подразумева (моћ, производња, емоција и симболизација), маскулинитет (као специфична родна конфигурација) последично се јавља у оквиру свих. Резимирајући кључне налазе социолошких, антрополошких и историјских истраживања који су као свој предмет имали различита испољавања *мушкости*, Конел долази до неколико кључних закључака: 1) Постоји више облика маскулинитета, односно више образаца и пракси мушкости у различитим историјским периодима, друштвима, различитим друштвеним пољима и институцијама (нпр. у војсци или унутар транснационалне капиталистичке класе), али је такође могуће да унутар друштвеног поља идентификујемо различите облике маскулинитета; 2) Из претходног не произилази да сваки облик маскулинитета има општеприхваћену културну вредност већ неки од њих заузимају доминантну, *хегемону* позицију у односу на остале облике испољавања мушкости (атлетски – *предаторски*, хетеросексуални у односу на геј). На тај начин настаје хијерархизација маскулинитета у једном друштву и можемо је препознати тако што ћемо погледати у правцу инстанци моћи и начина репрезентације маскулинитета у јавној сфери – закона, медија, популарне културе и сл.; 3) Маскулинитети су увек ствар колективитета; дефинисани су унутар одређене (пот)културе и постоје унутар друштвених институција; 4) Телесност је битна јер се маскулинитет одређује у односу на мушко тело, и то тако што га дефинише и дисциплинује, али само тело поставља границе уписивању значења (маскулинитет који иде уз атлетско тело не може се уписати у тело старице); 5) Активно учествовање у конструисању маскулинитета подразумева да мушкост није фиксирана у биологији нити су родне улоге које особе играју у јасном складу са низом прописа, већ су друштвено (ре) конструисани кроз делање. Родни, маскулини идентитет и маскулинитет као друштвена пракса настају кроз друштвено делање и зависе од друштвеног контекста и ресурса које индивидуама стоји на располагању; 6) Маскулинитети нису јасно и недвосмислено заокружени сет значења и пракси

---

5 Connell, R. W. (2005) *Masculinities*, (second edition), Los Angeles: Berkeley, University of California Press.

већ често подразумевају унутрашње контрадикторности и напетости (нпр. хомосексуалност у војсци); 7) Динамички аспект маскулинитета подразумева да они нису фиксирани и непроменљиви већ да се у складу са новим потребама како на макро тако и на микронивоу мењају, стварајући нове облике родних пракси.⁶

Маскулини идентитети/практике препознају се у обрасцима социјализације, вршњачком организовању, спортским активностима, образовању, доколици, сфери рада, породичним односима, облицима пријатељства, популарној култури и др. Културе увек подразумевају одређене маркере мушкости. У европском простору, буржоаски етос је у првој половини XIX века као мужевне истицао значај „духовних, церебралних и моралних особина ... да би у другој половини века већ преовладао мишићни, милитаристички маскулини тип који је био супротан било каквом естетском или емоционалном показивању”.⁷ Данас се у САД као доминантне маскулине особине препознају ауторитет, моћ и могућност доминације над другима, економско/материјално постигнуће, каријера, престиж и хетеросексуалност.⁸ У Латинској Америци су то очинство, мушки наследник и обезбеђивање породице, док је у Јапану то рад до изнемоглости који треба да материјално обезбеди породицу, као и мушка солидарност након посла.⁹

Дечаци се унутар породице често одгајају под „маскулиним-ратничким наративима” оличеним у играма које репродукују сукобе (замишљене ратове добра и зла) и међусобну компетицију. Приликом првог суочавања са друштвеним институцијама (првенствено са школом) долази до конфликта између овог наратива и наратива цивилног друштва (које инсистира на рационалности, међусобном уважавању, равноправности и мирном решавању несугласица). Решење се проналази у напуштању ратничких наратива и пракси у јавној сфери, тако да дечаци праве својеврсни *друштвени уговор* између себе (наравно, посредством образовних институција), одустајући од насиља и замењујући овај наратив маскулиним-атлетским, који сада почива на

---

6 Connell, R. W. (2000) *The men and the boys*, Cambridge, UK: Polity, p. 10-14.

7 Segal, L. (1993) Masculinities in Context, *Theory and Society* Vol. 22, No. 5, Special Issue: Masculinities, p. 626.

8 Hodges, M. J. and Budig, M. J. (2010) Who gets the daddy bonus?: Organizational hegemonic masculinity and the impact of fatherhood on earnings, *Gender & Society*, 24, p. 722.

9 Nye, R. A. (2005) Locating masculinity: some recent work on men, *Journal of Women in Culture and Society* No. 30 (3), p. 1942-1943.

јасним правилима игре и *мушком* уважавању. С друге стране, *ратнички дискурс* као предруштвена форма не напушта се у потпуности, већ остаје део приватности која је видљива кроз доколицу у нпр. ратничким/насилним видео-игрицама, насилним филмовима, популарној култури, која подразумева доминацију над женама у приватном домену. Друштвени уговор, који представља облик одрицања од моћи, истискује агресивност из јавне сфере и уводи је у приватну, чиме се компензује овај губитак.¹⁰

За формирање маскулиног идентитета кључна је улога родитеља. Као агенси социјализације али и као активни актери, они кроз дневне интеракције са својим синовима утичу на њихове слике о себи и другима. У истраживању пракси и норматива родитеља које утичу на формирање родног идентитета Кејн (Kane) примећује да су родитељи свесни сопственог утицаја на формирање *мушког* идентитета, јер разлике у васпитним праксама не тумаче искључиво кроз полне карактеристике деце, и да активно раде на томе да поставе границе сексуалности, емоционалне дистанце и изгледа које су јасно маркиране у односу на било који облик феминитета.¹¹

Свака култура развија одређени сет правила оличених кроз фразе, попут *буди мушко (не буди девојчица)*, које у првом реду подразумевају контролу емоција.¹² Дисциплиновање и одржавање унутар овог сета правила постиже се било награђивањем, било потенцијалним или стварним одстрањивањем из вршњачке и/или мушке групе, било мање-више насилним дисциплинским поступцима родитеља (посебно оца) или вршњака. У процесу постајања мушкарцем кључна особина коју дечаци треба да стекну јесте *контрола* – над собом, над емоцијама, друштвеним релацијама и контрола над другим људима. Уколико су овладали собом и уколико имају капацитета да овладају другим сферама живота, односно да добију оно што желе, онда ће и њихов статус међу мушкарцима бити истакнутији. Оваква структура идентитета подразумева у значајној мери ауторитарну личност јер поставља захтеве за достизањем позиције ауторитета, али и за субмисивном самоконтролом у хијерархији (мушке) моћи,

---

10 Jordan, E. and Cowan, A. Warrior Narratives in the Kindergarten Classroom: Renegotiating the Social Contract? in: *Men's lives* (eighth edition), eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

11 Kane, E. W. No Way My Boys Are Going to Be like That!: Parents' Responses to Children's Gender Nonconformity, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

12 Kivel, P. The Act-Like-a-Man Box, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon, p. 83.

чиме се дечаци припремају за живот у *пирамиди* економске и политичке моћи.¹³

Током адолесценције, маскулинитет се даље надограђује кроз јасна правила избора и употребе сексуалности. Хетеронормативност и *освајање* девојака¹⁴ представљају значајне маркере мушкости који се додатно формирају преко опозиције хомосексуалности.¹⁵ Механизам који конституише маскулинитет није једноставно дистанцирање у односу на хомосексуалце и пратећа хомофобија, већ дискурс о *педерима* (који не мора чак ни имати увек сексуалне конотације) у односу на који се постављају параметри мушкости. *Педери* представљају пенетрирани маскулинитет који је абдицирао од моћи чиме представља претњу друштвеном поретку заснованом на родним неједнакостима. Овај механизам лежи у самој основи родног поретка моћи међу адолесцентима, али и поретка мушкараца и жена генерално, јер овај дискурс не дефинише само шта је мушко (за мушкарце), већ одређује каква је друштвена улога и позиција жене, преко приписивања *женских* атрибута *девијантним* мушкарцима.¹⁶

У периоду адолесценције (која траје све до социјалне одраслости), односно периоду момачког живота (*guyland*)¹⁷ маскулинитет се формира још кроз неколико пракси. Тада расте притисак да се мушкост докаже.¹⁸ Али у ситуацији када више не постоје јасна упутства за живот (гарантована традицијом или ауторитетом стручњака), када су ризици пословног окружења изразити, када се свет технологије и комуникација мења тако да је веома тешко планирати, најзначајнији ослонац представљају вршњаци који деле слична искуства и пред којима стоје исти захтеви. У овој територији без јасних упутстава и смерница, долази до значајног интензивирања преиспитивања и потврђивања мушког идентитета кроз комуникацију и праксе са вршњацима и колегама.

---

13 Исто.

14 Посебно преко повременог и *секса без обавеза*.

15 Pascoe, C. J. Dude, You're a Fag: Adolescent Masculinity and the Fag Discourse, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

16 Исто, стр. 70.

17 Kimmel, M. Guyland: Gendering the Transition to Adulthood, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

18 Она се не може више имитирати као у периоду дечаштва, већ су потребни јасни социјално прихватљиви показатељи мушкости у виду сексуалних успеха код жена, успеха у школи, послу, иметку и сл., што су особине које добијају јасну маскулину конотацију у свакодневним разговорима али и у популарним дискурсима.

Вршњачке родне/мушке групе, које могу бити неформалне (другари, пријатељи) и формалне (спортски клубови, хоби групе и сл.), представљају најзначајније референтне окви-ре у односу на које се образује маскулинитет. Кроз ритуале конзумирања алкохола, дрога, упражњавања спорта, *мушке приче*, шале чији је предмет сексуалност¹⁹ постављају се границе и одређују се садржаји мушкости. Ове групе имају капацитет да створе *мушко повезивање (male bonding)* које се од пријатељства разликује по томе што не почива само на поверењу и интимности, већ и на ексклузивним садржаји-ма који су искључиво *мушки* (попут спорта, сексуалности, односа са женама и сл.).²⁰

Када је у питању сфера рада²¹, мушкарци свој маскулини идентитет потврђују на два начина. Прво, самом партиципацијом на тржишту рада, јер је јавна сфера културолошки конституисана као доминантно *мушко поље*, тако да неу-чествовање у њему повлачи са собом и губитак извесних симболичних и стварних привилегија. У савременом привредном контексту и сама форма партиципације на тржишту рада има родне конотације. Мушкараца је, у земљама Запада, значајно више на пословима који су стални и сигурнији, док су жене ангажованије на привременим и повременим пословима. Први зато подразумевају ситуираност и извесније обезбеђење породице, и самим тим представљају

---

19 Lyman, P. The Fraternal Bond as a Joking Relationship: A Case Study of the Role of Sexist Jokes in Male Group Bonding, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

20 Tuzin, D. Male bonding, in: *Men and masculinities: a social, cultural, and historical encyclopedia*, eds. Kimmel, M. and Aronson, A. (2004) California: Santa Barbara, ABC-CLIO, Inc., p. 488-489.

21 Са настанком индустријске производње долази до одвајања сфере рада и приватног живота и до изразитије поделе на јавну и приватну сферу, која има своју јасну родну димензију. Фабрика постаје место стицања прихода и доминантно је окупирана мушкарцима, док је кућа место одмора и емоционалне сигурности коју за читаву породицу обезбеђују жене. Иако је у другој половини XX века, а посебно током и након II светског рата дошло да значајнијег укључивања жена на тржиште рада, као што је већ речено, оно је било и још увек је у великој мери родно сегрегирано. У том смислу, и данас преовладавају стереотипи о родној предиспозицији за обављање одређених послова, где се мушкарци доживљавају као успешнији у обављању техничких занимања, а жене у областима услуга. Наиме, сматра се да је за прва занимања потребан аналитички ум и развијено апстрактно мишљење, а за друга добре социјалне вештине и могућност обављања више послова истовремено. При томе, у оба случаја се верује да постоје предиспозиције које су део биолошких, психолошких или културолошких основа. Henson, K. D. and Rogers, J. K. (2009) Why Marcia You've Changed!: Male Clerical Temporary Workers Doing Masculinity in a Feminized Occupation, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon; Kimmel, M. нав. дело.

основ хранитељског идентитета, док други имају функцију помоћних/додатних прихода.²² Друго, мушкарцима из рада проистиче могућност остваривања прихода, али и део друштвеног престижа који им омогућава значајну улогу у јавној (као мање више успешни радници/стручњаци/руководиоци) и приватној сфери (као хранитељи породице).

Да је не само запосленост него и врста занимања још увек значајан оквир за конструкцију родног идентитета сведоче студије²³ које су испитивале однос према мушкарцима и женама који су обављали тзв. нетрадиционална родна занимања. Резултати указују на то да је женама далеко теже да остваре равноправност на послу уколико обављају занимања која се сматрају *мушким*, као и да су под сталним притиском негативних стереотипа (као недовољно женствене, односно *мушкарче*). С друге стране, мушкарци у секторима који су традиционално *женски* (вртићи, нижи разреди образовања, библиотеке, социјални рад и сл. или уколико обављају привремене послове које, такође, далеко чешће обављају жене) имају чак могућност да лакше уђу и брже напредују, али су и они од стране *аутсајдера* означени као феминизирани и недовољно *мушкарци*.²⁴

Ипак, поред радног статуса и занимања, само радно окружење фаворизује оне особине које се сматрају маскулиним. То су особине ауторитета, моћи, рационалности, инструменталне логике, престижа²⁵, тако да управо због предности коју мушкарци остварују у таквом окружењу оно и подстиче идентификацију са наведеним нормама кроз интеракције и микрополитике свакодневних односа. Сама политика радне организације је ретко флексибилна за одсуство професионално пожељних *маскулиних* особина код мушкарца, а такође често не узима у обзир родитељске и породичне обавезе запослених мушкараца, подразумевајући да ће ту врсту обавеза преузети мајке. На тај начин радна организација не само што стимулише мушкарце да се идентификују са родним/маскулиним улогама већ им неретко и активно онемогућава/отежава да развију алтернативне облике *маскулинитета* (нпр. онај који је у високој мери укључен у породични домен).

---

22 Henson, K. D. and Rogers, J. K. нав. дело.

23 Williams, C. L. The Glass Escalator: Hidden Advantages for Men in the „Female” Professions, in: *Men's lives*, (the eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon нав. дело.

24 Williams, C. L. нав. дело, стр. 187-188.

25 Schilt, K. (2009) Just One of the Guys?: How Transmen Make Gender Visible at Work, in: *Men's lives*, (the eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon, p. 235.

У складу са последњим стоје и резултати истраживања²⁶ која указују да мушкарци у САД и Шведској са добијањем потомства имају тенденцију да више раде (прековремено и додатно) и више зарађују. Па ипак, *дивиденду* на овај начин пре могу да остваре они који се налазе на вишим позицијама унутар фирме, као и они који обављају немануелна занимања јер их радно окружење стимулише у раду, а као компензацију фирма добија лојалног и посвећенијег радника. Они на другом крају хијерархије и у мануелним занимањима немају веће шансе за (додатном) зарадом, па је њихова позиција и најбрементитија контрадикцијама између хранитељског идентитета и родитељства.²⁷ Посебно су угрожени мушки идентитети у условима када су мушкарци готово као и жене губитници у друштвеним процесима, односно у условима пролонгиране друштвене, економске и политичке кризе, са мало (материјалних и симболичких) ресурса на располагању.²⁸

Само родитељство је такође једно од значајних извора идентитета мушкарца. У традиционалним културама се тек зајимљањем породице и добијањем потомства, и то посебно мушког, које треба да обезбеди наставак породичне лозе, мушкарац квалификовао као *прави мушкарац*. Обележје мушкости представљала је сама чињеница да је неко родитељ и да је способан да издржава породицу, док су свакодневне обавезе најчешће остављане мајци. О значају овог односа са децом говоре искуства патрилинеарности у обичајним и правним праксама (у Србији све до 1946. године), према којима су деца била везана за оца у случају раставе родитеља. Деца су, као наследници породичног имена и имања, сматрана наставком и потврдом мушког идентитета. Са индустријализацијом и модернизацијом, овај однос се мења у правцу правног изједначавања и фаворизовања мајке као примарног родитеља услед њене улоге бриге и неге деце, док идентитет оца почива у већој мери на материјалном обезбеђењу породице. И у случајевима код којих је модернистички породични пројекат имао добре услове за

---

26 Hodges, M. J. and Budig, M. J. (2010) Who gets the daddy bonus?: Organizational hegemonic masculinity and the impact of fatherhood on earnings, *Gender & Society* No. 24; Johansson, T. and Klinth, R. (2008) Caring fathers. The ideology of gender equality and masculine positions, *Men and Masculinities* No. 11.

27 Hodges, M. J. and Budig, M. J. нав. дело.

28 Blagojević, M. (2014) Transnationalization and Its Absence: The Balkan Semiperipheral Perspective on Masculinities, in: *Rethinking Transnational Men: Beyond, Between and Within Nations*, eds. Hearn, Blagojević, Harrison, Routledge.

развој *комплементарног асиметричног модела*²⁹, односно у којима је у пуном смислу почивао на родној сегрегацији сфера (приватно-јавне), овај идентитет оца/мушкарца је био доминантан (као што је и данас). Међутим, у случајевима у којима нису постојали услови за потпору оваквом породичном моделу, развијају се најмање две стратегије одговора очева. Прва је одустајање од издржавања породице и деце, и она почива на одрицању од одговорности за материјалну, али и било какву другу сигурност, и огледа се у значајном степену ванбрачног рађања (или развода), у којима отац одбија да на било који начин суделује у одрастању деце. Друга стратегија подразумева да очеви могу преиспитати своје самопоимање тако што ревидирају слике о себи као родитељу и реконструишу праксе које нису обављали њихови очеви, тиме успостављајући равнотежу у односу са партнерком/супругом и децом.³⁰ Овај процес зависи од позиције жена на тржишту рада, социјалне политике (социјална политика може бити тако уређена да инсистира на улози оца као хранитеља те тако и на његовој финансијској улози у случају развода; с друге стране она може фаворизовати егалитарни модел одгоја деце кроз родитељска одсуства омогућена родитељима оба пола, као што је то случај у Шведској), јавних дискурса, али и од стратификацијске/класне позиције породице.³¹

Као битан предиктор вероватноће развоја новог идентитета оца појављује се степен (не)слагања/хомологије улога и однос између различитих улога и репрезентација пожељног очинства. Наиме, иако је могуће прихватање идеје/слике оца која подразумева бригу и укљученост у одрастање детета питање је у коликој мери је таква слика усклађена са другим идентитетима и улогама у којима се мушкарац налази. Један од поменутих идентитета је занимање, као и позиција коју мушкарац има у фирми. Уколико отац обавља неки од традиционалних мушких послова (раднички, технички и сл.), као и уколико је у фирми његов ангажман на послу високо позициониран, и пословна култура ће бити мање осетљива за његов родитељски идентитет, односно посвећивање деци различито од оног које подразумева улога оца-хранитеља.

---

29 Parsons, T. (2009) *Društveni sistem i drugi ogleđi*, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

30 Nye, R. A. нав. дело.

31 Gillies, V. Understandings and experiences of involved fathering in the United Kingdom: exploring classed dimensions, Special Issue: Fathering Across Diversity and Adversity: International Perspectives and Policy Interventions eds. A. Doucet, Edwards, R. and Furstenberg, F. (2009), *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, p. 624.

Историјски су идентификоване промене у доминантним моделима и праксама очева у различитим друштвима. Плек (Pleck) у историји САД идентификује четири обрасца: 1) морални ауторитет, 2) одсутни хранилац, 3) модел полне улоге (*sex role model*), и 4) нови отац. Први образац био је карактеристичан за период осамнаестог и раног деветнаестог века. Отац се у овом периоду заправо сматрао доминантним родитељем (и законски препознат као такав), „морални педагог који је учио децу оба пола шта Бог и друштво од њих захтевају”, без обзира што је сву негу деце обављала мајка.³² Основни однос између родитеља и деце био је однос дужности. Други образац је доминирао током XIX и у првој половини XX века. У овом периоду улога оца као родитеља постаје секундарна услед одвајања сфере рада и породичног живота, а појављује се мајка која почиње да доминира животима деце. Добар отац је портретисан као неко ко зарађује за породицу и обезбеђује хлеб и материјалну сигурност. Од почетка Другог светског рата до средине шездесетих година појављује се још један образац (који није доминантан, али се појављује као конкурентски/алтернативни образац) оца као модела за улогу мушкарца. Током и након рата појавиле су се критике да превише близак однос између мајке и детета доводи до феминизације дечака и да је неопходно да се очеви укључе активније у одрастање своје мушке деце, што је очевима наметнуло захтеве да постану главни преносиоци маскулиног идентитета. Последњи образац (*нови отац*) постаје све популарнији у последњих неколико деценија. Он подразумева укљученост оца у све фазе одрастања детета и све обавезе око детета без обзира на пол, а поред тога и равноправне родне брачне/партнерске односе и брисање или замагљивање граница између тзв. мушких и женских послова.³³

Историјски гледано, можемо препознати најопштија три модела очинских улога у Србији. Први је модел традиционалног оца који је постојао још од средњег века и који је дуго у XX веку био доминантан у руралним областима, а његова основна улога била је одређена статусом старешине породице, који је одговарао за поступке и пред другим лицима заступао чланове своје породице. Односи између генерација били су дефинисани узрасним патријархатом,

---

32 Pleck, J. American fathering in historical perspective, in: *Changing men: New directions in research on men and masculinity*, ed. Kimmel, M. S. (1987) Beverly Hills, CA: Sage. Reprinted in: *Families in the U.S.: Kinship and domestic policies in the U. S.* Hansen, K. and Garvey, A. (eds.) (1998), pp. 351-362, Philadelphia: Temple University Press, p. 352.

33 Исто, стр. 353-358.

а деца (искључиво мушка) била су основ продужења породичног имена, породичних обреда и континуитета имања и, самим тим, маркер одраслости и мушкости. Очеви нису били укључени у бригу о свакодневним развојним потребама деце (физичким, психичким и сл.), а истовремено су били веома емоционално дистанцирани. Отац је био заштитник и морални ауторитет. Други модел почиње да се развија у урбаним центрима од средине XIX века, са развојем грађанског друштва, индустријализацијом и настанком услужне класе. Мушкарци се позиционирају у јавној сфери (у фабрици, јавном сектору), чиме њихова главна улога у породици постаје она хранитељска. Иако је свакодневна брига и неге деце и даље домен мајке, буржоаски етос ствара и нову осећајност унутар породице која подразумева интимнији однос мушкарца са супругом и осећајнији однос према деци. Са интензивнијим модернизацијским процесима у другој половини XX века које је донео социјализам, модел *сегрегираних комплементарних дијада* опстаје, с тим што се идентитет оца као храниоца деконструира тиме што мајка почиње да се радно ангажује. Овај модел је и данас доминантан, али поред њега почиње да се развија и трећи, модел новог очинства, које почива на укључености очева у негу и бригу деце, равномерн(и)у расподелу кућних послова, вредности родне и родитељске равноправности.

Иако постоје емпиријски докази о све већој родној симетрији између супружника унутар домаћинства (која обухвата и родитељске обавезе) у претходном веку, аутори у више наврата постављају питање да ли се заиста ради о тренду који је међу мушкарцима претежно или искључиво мотивисан потребом за родном равноправношћу.³⁴ Неколико налаза указује да овај мотив мушкараца није једини. Један од значајних увида јесте да је са процесом модернизације, која је учврстила породицу у њеном нуклеарном облику, истовремено јачала и подела на приватно/јавно тако што је приватна сфера постала уточиште за проблеме и тешкоће са којима се мушкарац сусретао у јавности. Отуда породица постаје

---

34 У више студија идентификује се нова слика мушкарца/оца којом се модернистички пројекат оца као храниоца напушта или му се нуди конкуренција: Fox, D. J. (1999) *Masculinity and Fatherhood Re-examined: An Ethnographic Account of the Contradictions of Manhood in a Rural Jamaican Town*, *Men and Masculinities* Vol. 2, No. 1; Miller, T. (2010) *Making Sense of Fatherhood*, Cambridge University Press; Johansson, T. and Klinth, R. нав. дело; Aarseth, H. (2009) From modernized masculinity to degendered lifestyle projects: Changes in men's narratives on domestic participation 1990-2005, *Men and Masculinities* Volume 11 No 4; Vuori, J. (2009) Men's choices and masculine duties. Fathers in expert discussions, *Men and Masculinities* No. 12 (1); Holter, O. (2007) Men's work and family reconciliation in Europe, *Men and Masculinities* No. 9, p. 4.

привилегована сфера емоционалног живота. Ипак, у касној модерни породични живот све учесталије мушкарцу не представља искључиво допуну ангажмана у јавном домену, већ почиње да, под утицајем популарне културе и потрошње, породични живот доживљава као место *изванредних* искустава која су мотивисана индивидуалним жељама.³⁵ Постоји више улога и идентитета које мушкарци заузимају и конструишу тако што им омогућавају позиције моћи, попут различитих политичких, привредних, друштвених актера и др., али је значајно препознати каква су решења пронађена за нову историјску партнерску и породичну ситуацију у којој се мушкарци тренутно налазе.³⁶

Док је јавну сферу могуће контролисати и усмеравати у правцу родно симетричнијих односа средствима која су јавна, дотле се у приватној сфери патријархалне вредности и праксе могу много дуже задржати и добијати нове облике.³⁷ Смањење родног јаза на тржишту рада, смањење разлика у висини зарада, повећање политичке заступљености жена, промена јавног говора у правцу афирмације жена и (једнака) репрезентација жена и мушкараца са собом носи и реперкусије на друге нивое друштвеног живота. Међутим, у њима доста дуго могу опстајати и мењати се облици патријархалне доминације. Такође, делимична промена у јавној сфери, која подразумева нове облике репрезентације мушкараца и жена, које са собом носе родно равноправнији садржај, чак и када је високо прихваћена и усвојена кроз мушки идентитет, не носи увек и промену пракси. Да би дошло до промена пракси на нивоу дневних обавеза, неопходна је усклађеност тржишта рада, политике, социјалних служби и репрезентација мушкараца и жене. Пример последње тврдње представља и истраживање ставова и пракси мушкараца/очева у Шведској према родитељском одсуству. Упркос веома позитивном ставу мушкараца о могућности да се укључе у родитељство и одсуствују са посла, они су провели са децом мање од једне петине укупног времена одсуства (18.7%), према истраживању из 2004. године.³⁸ Иако се од средине седамдесетих година у тој земљи води позитивна кампања која као циљ има реконструкцију маскулинитета у правцу

---

35 Промена се десила у приписивању значења активностима које су раније биле мундане а које постају све више позитивно вредноване попут кувања, уређивања куће, одгајање деце и сл.

36 Plantin, L., Mansson, S. and Kearney, J. (2003) *Talking and doing fatherhood: On fatherhood and masculinity in Sweden and Britain*, *Fathering* 1 (1), p. 3–26.

37 Бурдије, П. (2001) *Владавина мушкараца*, Подгорица: ЦИД и Универзитет Црне Горе.

38 Johansson, T. and Klinth, R. нав. дело, стр. 43.

(пост)модерног, брижног, демократичног мушкарца, и даље је вероватније да ће жене бити више укључене у послове око домаћинства и деце, а да ће мушкарци радити са пуним радним временом и зарађивати више (у Шведској, око две трећине укупних прихода остварују мушкарци).³⁹ Оваква позиција њима ипак оставља могућност да *изаберу* у којој мери ће преузети обавезе око деце, па самим тим представља позицију моћи.

Значајна димензија промене у репрезентацијама мушкараца, која подразумева њихово веће учешће у домаћим пословима и укљученост у обавезе око деце, јесте конзумеристичка основа ових репрезентација и пракси. С обзиром на то да се јављају као део нових животних стилова (брижног мушкарца, доброг оца и сл.), повећано учешће у приватној сфери се може објаснити кроз димензију презентовања другима, што упућује на њихов перформативни карактер. Истовремено остаје велико питање у којој мери се на овој начин излази у сусрет дечјим потребама и кућним обавезама тако да „основни дуализам између моралних захтева феминизма и хедонистичког уживања који се нуди кроз конзумеристичку културу остаје”⁴⁰

Готово сва страна⁴¹ и скорија домаћа⁴² истраживања показују да у расподели кућних обавеза доминира женски рад, као и да су жене значајно мање укључене у стратешка породична одлучивања. Питање које се отвара у дискусији у вези са *новим очинством* јесте да ли су очеви, који по свим карактеристикама представљају стварни искорак у правцу

---

39 Исто, стр. 59-60.

40 Aarseth, H. нав. дело, стр. 425.

41 Одличан преглед страних истраживања даје: Lachance-Grzela, M. and Bouchard, G. (2010) Why do women do the lion's share of housework? A decade of research, *Sex Roles* No. 63.

42 Од домаћих истраживања је значајно погледати: Бабовић, М. Социо-економске стратегије и односи унутар домаћинства, у: *Друштво у превирању*, приредила Томановић, С. (2006), Београд: ИСИ ФФ; Бабовић, М. Радне стратегије и односи у домаћинству: Србија 2003-2007, у: *Породице у Србији данас у компаративној перспективи*, уредиле Милић, А. Томановић, С. (2009), Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета; Томановић, С. Транзиције у породичном домену у: *Млади – наша садашњост*, Томановић, С. ет ал. (2012), Београд: ИСИФФ; Томановић-Михајловић, С. (1997) *Детињство у Раковици. Свакодневни живот деце у радничкој породици*, Београд: ИСИ ФФ; Благојевић, М. (1997) *Родитељство и/или фертилитет*, Београд: ИСИФФ; Благојевић, М. (2006) *Родни барометар у Србији 2006: друштвени положај и квалитет живота жена и мушкараца*; Благојевић – Хјусон, М. (2013) *Родни барометар у Србији: Развој и свакодневни живот*, Београд: UN Women; Бобић, М. Партнерство као породични систем у: *Време породица, Социолошка студија о породичној трансформацији у савременој Србији*, Милић, А. и др. (2010), Београд: ИСИ ФФ.

родне симетрије у приватној сфери (и посебно у праксама родитељства) наставили да репродукују одређени патријархални образац (али овог пута на другачији начин) или се ради о одустајању од мушке доминације. Истраживања Тине Милер (Miller), спроведена у Енглеској, показују да идентитети нових очева постају центрирани око очинства, али да се традиционална сфера жена осваја само парцијално и да је ова подела родитељства између мајке и оца основ нових облика неједнакости. На мајке и даље пада већи део бриге и неге око детета, док се отац/супруг јавља као помажући актер, коме је за истицање свог идентитета значајнији однос са дететом у јавној сфери него свакодневной рутинској свакодневици.⁴³

Рекапитулација

Улога оца је традиционално подразумевала заштитника и храниоца породице, као и везу са спољним светом у коме заступа интересе своје породичне групе и брани своју и част чланова породице. Док су процеси модернизације улогу оца као заступника пред другима сводили на симболичку репрезентацију или изједначавали са мајком у овој функцији, питање храниоца породице је и данас веома значајно. Иако је изједначавање мушкараца и жена у јавној сфери доводило постепено до мање асиметрије у приходима и веома значајног учешћа жена у кућном буџету, улога мушкараца као храниоца се и на нивоу идентитета и на нивоу реалних пракси спорије мења. Жене улазе у јавну сферу, али то не доводи до истискања мушкараца из исте, већ пре до конкуренције унутар ње. За мушкарце се појављују нове улоге у породици – улоге попут брижног супруга/партнера (са значајним степеном рефлексивности у односу чији садржај чини интимност) и брижног оца који је укључен у све аспекте дечијег живота као и мајка, али улога храниоца није изгубила на значају. Док услед раста стопе развода и ванбрачних рађања расте и незаинтересованост једног дела очева за издржавање своје деце, истовремено услед сабијања породице и њеног свођења на нуклеарну форму, генерално расте притисак на родитеље, а у првом реду очеве, да преузму обавезу материјалног обезбеђења породице. С обзиром да се повећавају захтеви које родитељи треба да испуне да би њихово дете било на културно адекватан начин укључено у друштво (добар успех у школи, додатна настава, ваншколске активности и сл.) расту и материјални издаци које треба обезбедити у веома нестабилном тржишном окружењу.

---

43 Miller, T. нав. дело.

Ризици савременог друштва врше притисак на мушкарце да нађу нове домene у којима ће макар на одређени рок њихов статус бити сигуран а идентитет утемељен. Жене су уласком у јавну сферу имале могућност (и/или биле под притиском) да задрже и многе раније улоге – домаћице, мајке, сестре, ћерке – које су им гарантовале (најчешће подређени) друштвени статус и постојани идентитет. Мушкарци, у новим околностима немају више тако сигуран и загарантован статус у јавној сфери па се могу окренути и ка оним доменима који им раније нису били културно својствени. Док се позиција свих, па и мушкараца, на тржишту рада значајно мења са убрзаним променама у глобалној економији, услед флексибилизације и повећања несигурности свих радни ангажмана, родитељство се отвара и као ново поље компетенција за мушкарце. Овоме наравно доприноси смањење асиметрије између жена и мушкараца у јавној сфери и све већа могућност жена да финансијски буду самосталне. Однос са дететом постаје значајан пошто ствара ново поље сигурности из ког су раније мушкарци били (само)искључени, јер је ово поље било схваћено као женско. „Поверење које се некад очекивало у браку, партнерству, пријатељству, класној солидарности и тако даље, данас се у већини случајева инвестира у дете”.⁴⁴ Дете постаје једна од значајнијих личних преокупација не само мајки већ и очева и све мање постаје пројекат а све више искуство (поново проживљене) изгубљене прошлости. У овој борби око поља компетенције је и за мушкарце и жене значајно успоставити баланс између оптерећења и задовољства, баланс који још увек чешће иде на штету жена.

ЛИТЕРАТУРА:

Aarseth, H. (2009) From modernized masculinity to degendered lifestyle projects: Changes in men's narratives on domestic participation 1990-2005, *Men and Masculinities* Volume 11, No. 4, p. 424-440.

Blagojević, M. Transnationalization and Its Absence: The Balkan Semiperipheral Perspective on Masculinities, in: *Rethinking Transnational Men: Beyond, Between and Within Nations*, eds. Hearn, Blagojević, Harrison, (2014), Routledge.

Brittan, A. (1989) *Masculinity and Power*, Oxford, Basil Blackwell.

White, R. N. (1994) About Fathers: Masculinity and the Social Construction of Fatherhood, *Journal of Sociology* No. 30.

Connell, R. W. (2000) *The men and the boys*, UK: Cambridge, Polity.

---

44 Ценкс, К. Постмодерно дете, у: *Социологија детињства*, уредила Томановић, С. (2006), Београд: ЗУНС.

Connell, R. W. (2005) *Masculinities*, (second edition) Los Angeles: Berkeley, University of California Press.

Fox, D. J. (1999) Masculinity and Fatherhood Re-examined: An Ethnographic Account of the Contradictions of Manhood in a Rural Jamaican Town, *Men and Masculinities* Vol. 2, No. 1.

Gerson, K. The Social Construction of Fatherhood in: *Contemporary Parenting*, ed. Arendell, T. (1997), USA: SAGE.

Gillies, V. Understandings and experiences of involved fathering in the United Kingdom: exploring classed dimensions, Special Issue: Fathering Across Diversity and Adversity: International Perspectives and Policy Interventions, eds. Doucet, A. Edwards, R. and Furstenberg, F. (2009), *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, p. 624.

Gutmann, C. M. (1997) Trafficking in Men: The Anthropology of Masculinity, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 26.

Henson, K. D. and Rogers, J. K. Why Marcia You've Changed!: Male Clerical Temporary Workers Doing Masculinity in a Feminized Occupation, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

Hodges, M. J. and Budig, M. J. (2010) Who gets the daddy bonus?: Organizational hegemonic masculinity and the impact of fatherhood on earnings, *Gender & Society* No. 24.

Holter, O. (2007) Men's work and family reconciliation in Europe, *Men and Masculinities* No. 9, p. 4.

Johansson, T. and Klinth, R. (2008) Caring fathers. The ideology of gender equality and masculine positions, *Men and Masculinities* No. 11.

Jordan, E. and Cowan, A. Warrior Narratives in the Kindergarten Classroom: Renegotiating the Social Contract? in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon

Kane, E. W. No Way My Boys Are Going to Be like That!: Parents' Responses to Children's Gender Nonconformity, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon

Kimmel, M. Guyland: Gendering the Transition to Adulthood, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

Kivel, P. The Act-Like-a-Man Box, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

Lachance-Grzela, M., Bouchard, G. (2010) Why do women do the lion's share of housework? A decade of research, *Sex Roles* No. 63.

Lyman, P. The Fraternal Bond as a Joking Relationship: A Case Study of the Role of Sexist Jokes in Male Group Bonding, in: *Men's lives*,

(eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

Miller, T. (2010) *Making Sense of Fatherhood*, Cambridge: University Press.

Nye, R. A. (2005) Locating masculinity: some recent work on men, *Journal of Women in Culture and Society* No. 30.

Parsons, T. (2009) *Društveni sistem i drugi ogledi*, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Pascoe, C. J. (2009) Dude, You're a Fag: Adolescent Masculinity and the Fag Discourse, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

Plantin, L., Mansson, S. and Kearney, J. (2003) Talking and doing fatherhood: On fatherhood and masculinity in Sweden and Britain, *Fathering* No. 1 (1).

Pleck, J. American fathering in historical perspective, in: *Changing men: New directions in research on men and masculinity*, ed. Kimmel, M. S. (1987), CA, Beverly Hills, Sage. Reprinted in: Hansen, K. and Garvey, A. (eds.) *Families in the U.S.: Kinship and domestic policies in the U.S.*, Philadelphia, Temple University Press, pp. 351-362.

Schilt, K. Just One of the Guys?: How Transmen Make Gender Visible at Work, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

Segal, L. (1993) Masculinities in Context, *Theory and Society* Vol. 22, No. 5, Special Issue: Masculinities.

Tuzin, D. Male bonding, in: *Men and masculinities: a social, cultural, and historical encyclopedia*, eds. Kimmel, M. and Aronson, A. (2004), Santa Barbara, California: ABC-CLIO, Inc.

Vuori, J. (2009) Men's choices and masculine duties. Fathers in expert discussions, *Men and Masculinities* No. 12 (1).

Williams, C. L. (2009) The Glass Escalator: Hidden Advantages for Men in the „Female” Professions, in: *Men's lives*, (eighth edition) eds. Kimmel, M. S. and Messner, A. M. (2009), Boston: Allyn & Bacon.

Бабовић, М. Социо-економске стратегије и односи унутар домаћинства, у: *Друштво у превирању*, приредила Томановић, С. (2006), Београд: ИСИ ФФ.

Бабовић, М. Радне стратегије и односи у домаћинству: Србија 2003-2007, у: *Породице у Србији данас у компаративној перспективи*, уредиле Милић, А. и Томановић, С. (2009), Београд: ИСИ ФФ.

Благојевић – Хјусон, М. (2013) *Родни барометар у Србији: Развој и свакодневни живот*, Београд: UN Women.

Благојевић, М. (1997) *Родитељство и/или фертилитет*, Београд: ИСИ ФФ.

ДРАГАН СТАНОЈЕВИЋ

Благојевић, М. (2006) *Родни барометар у Србији 2006: друштвени положај и квалитет живота жена и мушкараца*.

Бобић, М. Партнерство као породични систем, у: *Време породица, Социолошка студија о породичној трансформацији у савременој Србији*, Милић, А. и др. (2010), Београд: ИСИ ФФ.

Бурдије, П. (2001) *Владавина мушкараца*, Подгорица: ЦИД и Универзитет Црне Горе.

Томановић, С. Транзиције у породичном домену у: *Млади – наша садашњост* Томановић, С. ет ал. (2012), Београд: ИСИ ФФ.

Томановић-Михајловић, С. (1997) *Детињство у Раковици. Свакодневни живот деце у радничкој породици*, Београд: ИСИ ФФ.

Благојевић, М. (1997) *Родитељство и/или фертилитет*, Београд: ИСИ ФФ.

Ценкс, К. Постмодерно дете, у: *Социологија детињства*, уредила Томановић, С. (2006), Београд: ЗУНС.

Dragan Stanojević

University in Belgrade, Faculty of Philosophy –
Department for Sociology, Belgrade

MASCULINITY AND FATHERHOOD: GENERAL IMAGE OF A MAN'S IDENTITY AS A FATHER

Abstract

This paper sets up a general framework for sociological study of the identity of fathers. Having in mind that popular discourses as well as professional circles debate more and more often about the crisis of masculinity which also involves questioning and new forms of male parental practices, the issues of fatherhood have grown especially appealing to the sociologist, psychologists, pedagogues, social workers and other professionals interested in family life. In processes that characterize recent modern society, male identity has become a subject of a special section of gender studies – masculinity studies. A father role traditionally implied a family protector and a provider, as well as a link with the outer world in which he represented the interests of his family group and defended his honour and that of all family members. While the modernization processes have downsized the father figure as a family representative in the outer world to the symbolic representation or have equaled him with the mother figure in the same role, the issue of the provider of the family remains very significant. Although equalization of men and women in public domain has gradually led to decreased asymmetry in their income and raised contribution of women to the home budget, the role of a man as a provider is changing more slowly both on the identity level and on the level of real world practices.

Key words: *fatherhood, parenthood, gender, masculinity*